

METEMPSIHOZA – IPOTEZĂ SAU REALITATE

Autor: Alexandra Cotovici
Coordonator științific: Cristina Lazariuc

Universitatea Tehnică a Moldovei

***Abstract:** The doctrine of metempsychosis is one of the oldest of the human race. It means the transmigration of the soul, especially the passage of the soul after death from a human or animal to some other human or animal body. The essence of Metempsychosis, Reincarnation, or Transmigration of Souls doctrine is the survival of the individual soul after it passes from the physical body in death and its reembodiment in a physical body by rebirth after a sojourn in the resting place of the souls. It has always been a cardinal doctrine in the religions of the Orient, and during the past twenty-five years has attained a wonderful revival of popularity among the thinkers of the Occident. Of all the theories respecting the origin of the soul, Metempsychosis seems to me the most plausible and therefore the one most likely to throw light on the question of the life to come.*

***Cuvinte cheie:** metempsihoză, reîntrupare, karma, samsara, suflet, trup, transmigrație, credință.*

Ce este moartea - deznodământul existenței, intrarea în veșnicie sau o punte între mai multe vieți pe pământ? Esența acestei dileme umane este reliefată și în întrebarea rămasă încă deschisă: ce se întâmplă cu sufletul după părăsirea planului fizic. Metempsihoza este o temă prezentă în mod constant în literatura, filosofia și credința acestei lumi. Marii înțelepți care și-au revelat Sinele Divin Nemuritor *atman* afirmă că reîncarnarea este o realitate indubitabilă. Dar care este poziția științei în acest sens? Este reîncarnarea o realitate sau o ipoteză?

Termenul “Metempsihoza” este definit ca o concepție despre transmigrația sufletelor oamenilor care ar parcurge, după moarte, în vederea purificării, un lung șir de reîncarnări succesive. Metempsihoza apare ca un simbol al continuității morale și biologice. Această doctrină populară a lumii orientale și nu numai reprezintă reîncarnarea unui suflet dintr-un corp în altul, indiferent că este de natură umană, animală sau vegetală. Credința în metempsihoza este atestată – sub diferite forme și nume – în numeroase arii culturale: la indieni, la greci, la popoarele nordice etc. Ea este respinsă de iudaism, de creștinism și islamism, care implică o concepție mai curând liniară decât ciclică asupra timpului.

Deși această idee a fost dezvoltată îndeosebi în religiile orientale, ea poate fi totuși recunoscută în toate religiile lumii, iar în zilele noastre provoacă un interes crescut îndeosebi în Occident. Provenind din vechile religii indiene, această credință a ajuns și în timpurile moderne. Încă mai putem găsi această doctrină la societăți tribale precum cele din Siberia, Africa de Vest, America de Nord și Australia.

Reîncarnarea este credința filozofico-religioasă conform căreia spiritul supraviețuiește morții. De obicei se face distincție între **reîntrupare** care înseamnă trecerea în alt corp uman după o anumită perioadă și **metempsihoza** care înseamnă reîncarnarea în alt corp de orice natură. De obicei, acest concept este folosit în buddhism, jainism și hinduism, însă originea grecească a metempsihozei este foarte misterioasă. O legendă spune, că Orfeu a pus bazele metempsihozei. Teoria orfismului a apărut în Grecia, în jurul anului 6 î. e. n. Conform acestei teorii sufletul este divin, dornic de libertate, dar trupul îl ține prizonier. Moartea dizolvă aceasta legătură dintre trup și suflet, dar nu o perioadă lungă, ci până la următoarea reîncarnare. Se crede că, cu cât viețile sunt mai pure, cu atât va fi mai înaltă reîncarnarea ulterioară, până când sufletul își va termina ascensiunea destinului determinat de zeități.

Practic, principalul exponent al curentului provenit din nord-estul Greciei a fost **Pitagora**. Acesta credea în transmigrație și reîncarnarea sufletului ciclic în corpurile umane, animale sau vegetale, până când devine etern. Pitagora credea în natura distinctă a sufletului, în comparație cu a trupului. Sufletul este pur și nevinovat, dar se află închis în trupul - mormânt. Aceste idei le-a împrumutat din religia greacă. Conform unei istorii de Heraclides Ponticus, Pitagora afirma că a mai trăit patru vieți, din care ține minte anumite detalii. Aulus Gellius spunea, că într-o viață Pitagora a fost un curtezan frumos, iar conform scrierilor lui Xenofon, acesta a auzit strigătul unui prieten mort în urletul unui câine. Pitagora a adus această doctrină și în nord-estul Greciei, instituind și societăți pentru propagarea acesteia.

Mai târziu, însuși **Platon** acordă o importanță deosebită acestei doctrine în dialogul „Republica”. În aceasta lucrare este prezentată povestea lui Er, care s-a întors la viață după 12 zile de la moarte și a povestit

ce se întâmplă în lumea de dincolo. Acesta povestește că după moarte, ajungând în locul Judecării, a văzut cum alții se întorc din Rai, ca apoi să ajungă într-un loc în care se alegeau vieți noi. După ce alegerea era făcută, sufletele beau din Lethe și săgetau ca niște stele către nașterea lor. Teoria metempsihozei este abordată și în alte lucrări precum „Phaedrus”, „Meno”, „Legile”. Platon susține că sunt un număr fix de suflete, ele doar transmigrează de la un trup la altul, fără a fi create suflete noi.

Aceste doctrine au o anumită încărcătură simbolică, indiferent de temeierile lor morale, antropologice, cosmologice, sau teologice și indiferent de argumentele lor teoretice ori experimentale. Ele exprima, pe de o parte, dorința de creștere întru lumină, întru Unitate și, pe de altă parte, simțul responsabilității față de faptele săvârșite. Această dublă forță, greutatea faptelor și aspirația către puritate, înrăurește, întru-un ciclu, o suită de renașteri succesive, până la atingerea perfecțiunii ce va deschide accesul, în afara roții existenței, la eternitate. Așadar, teoria reîncarnării afirmă că viețile unui individ se succed eșalonat. Reîncarnarea în acest sens poate fi comparată cu treptele unei scări: cu fiecare renaștere, sufletul urcă sau coboară, în funcție de comportamentul său într-o existență anterioară.

Hindușii consideră ca întâi a apărut Brahman și toată lumea este emanația lui. Brahman are un suflet universal, nematerial, atemporal, absolut și etern. Karma se traduce literal ca „acțiune, lucrare sau faptă” și este adeseori descrisă ca fiind „legea morală a cauzei și efectului”. „Upanișadele” spun că un individ, numit și „jiva-atma” dezvoltă „samskaras” (impresii) din acțiuni, fie ele fizice ori mintale. „Linga sharira”, un corp mult mai subtil decât cel fizic, dar mai puțin subtil decât spiritul, reține acele impresii, pe care le duce cu el în viața viitoare, stabilind o traiectorie unică a individului. Cu toate acestea, conceptul universal al karmei se reduce la reîncarnare. După moarte, sufletul nemuritor se reîncarnează într-un alt trup. Noul trup al sufletului depinde de faptele pe care le-a făcut omul în cealaltă viață. Astfel, viața următoare este influențată de acțiunile, gândurile și caracteristicile din viața anterioară. Întreg ciclul continuu de acțiuni, consecințe, naștere, moarte și renaștere este numit samsara. Bhagavad Gita spunea: ”La fel cum o persoană își schimbă hainele și se izbăvește de cele vechi și rupte, astfel și sufletele se întruchipează în material nou, lăsând trupurile vechi.”

În **hinduism**, reîncarnarea este cunoscută ca și *Punarjanma* și este acceptată de toți practicanții. Hindușii cred că Jiva sau *Atman* este sufletul pur din om. Moartea distruge trupul, dar *Jiva* rămâne și trece prin perioade succesive de reîncarnare. *Jiva* este etern și trece de la o reîncarnare la alta bazându-se pe karma acestuia. *Karma* produce un rezultat care va fi vizibil în viața aceasta sau în una din viețile viitoare. Atâta timp cât *Jiva* este învăluit în ignoranță, el se va supune dorințelor materiale și ciclul va reîncepe. În hinduism nu există rai sau iad permanent, iar *Jiva* se va reîncarna până când va atinge moksa, eliberarea finală. Lumea e precum un vis, cred hindușii. Omul este prins în samsara, ciclul infinit de morți și renașteri. Ignoranța (**avidya**) ne leagă de pământ, iar dorințele egoiste, ego-ul ne țin captivi.

Jiva se reîncarnează de obicei într-un om, un animal sau o divinitate. Principalele motive pentru aceasta sunt: pentru a experimenta rezultatul karmei (principalul motiv al reîncarnării – *sattvika*, cea bună sau dreaptă, *rajas* – plăcerea și *tapas* – inerția și răul), alte motive ar fi și satisfacerea dorințelor, pentru a-și termina sadhana necompletată (încercarea unui aspirant de a se elibera de maya – valul dorințelor), pentru a plăti o datorie, pentru a suferi din cauza unui blestem sau a unei greșeli imense sau pentru a obține moksa, eliberarea supremă.

Reîncarnarea este una dintre teoriile hinduse preluate și de **budism**, la fel ca și doctrina *karmei*. Consecința unei fapte comise în această viață nu se materializează neapărat în viața imediat următoare, ea putând să se manifeste chiar în aceeași viață sau în existențe mult mai îndepărtate. Cu toate acestea, nu fapta în sine determină karma, ci mai degrabă intenția de a o săvârși și atitudinea celui care o comite. De exemplu, dacă un om are intenția să facă o anumită faptă, dar este împiedicat, această intenție va influența karma acelei persoane, cu toate că fapta în sine nu a modificat cu nimic mediul înconjurător. Pentru a obține iluminarea, un budist trebuie să se detașeze de karma și de ciclul reîncarnărilor, deci trebuie să continue să facă fapte bune, dar cu o atitudine detașată de rezultatul lor. El trebuie să renunțe la dorință, ignoranță, poftă, iluzie, egocentrism sau credința într-un sine veșnic, să devină impersonal.

Jainiștii cred că fiecare om este responsabil pentru faptele sale și că toate ființele au un suflet etern, numit *jīva*, care este supus ciclului de reîncarnări. În această religie toate sufletele sunt egale pentru că toate au potența de a se elibera de reîncarnare, de alternanța obsesivă a nașterii și a morții. Această dezrobire poartă numele *moksha* (termen provenind din hinduism) sau nirvana (preluat sau împrumutat budiștilor). Pentru a împlini *moksha*, la fel ca în hinduism și budism, omul trebuie să își anihileze karma, cea care susține ciclul renașterilor și care este un efect al faptelor și al năzuințelor. În jainism *karma* nu este doar un efect abstract al activității umane, ci reprezintă o substanță invizibilă care impregnează sufletul și care, având aceeași structură ca trupul, se înscrie în rândul elementelor materiale *ajiva*. Karma este fluidul care leagă sufletul de materie, făcându-i imposibilă independența și eliberarea. Jainismul cultivă un respect deosebit

față de viață, bazat pe concepția egalitaristă și idealistă despre viață. Simpatia pentru toate formele ontice, umane sau non-umane, este pilonul central al religiei jainiste. Întruparea sufletului în om este o binecuvântare, e văzută ca o oportunitate pentru izbăvire și iluminare, căci superioritatea intelectuală a omului este puntea de legătură dintre sufletul individual și cunoașterea ideală.

Cartea tibetană a morților descrie ce se întâmplă între ultima răsufflare și momentul alegerii unei noi matrice, după 49 de zile de încercări, în cursul cărora ființa ieșită din trup, călăuzită de principiul conștient, nu este decât rodul faptelor sale anterioare. În fapt, omul este liber și răspunde pentru fapta sa; el își alege transmigrația, după cum de-a lungul existenței va fi acumulată o karma buna sau rea.

Credința creștină nu acceptă această doctrina a reîncarnării, dar și ea propagă ideea că fiecare se răsplătește pentru faptele lui, în viața de pe pământ sau în ceruri. Creat de către un Dumnezeu Trinitar și Personal, omul are început, dar nu și sfârșit. Se naște la un moment dat, în timp, pentru a viețui veșnic, însă, în lumea naturală va trăi o singură dată. După moarte, fiecare suflet este judecat de Dumnezeu și, potrivit cu faptele sale, va dobândi sau nu Raiul. Pe parcursul acestei vieți, Dumnezeu îi oferă omului foarte multe prilejuri de a se face vrednic de fericirea veșnică. În pofida faptului că creștinismul nu acceptă ideile reîncarnării, în pragul morții mulți dintre credincioși au avut experiențe sau amintiri din viețile anterioare.

Așadar, aflată în câmpul de forțe al concepțiilor despre lume și al credințelor aparținând vechilor culturi și popoare, ideea migrației sufletului, a renașterii sau a reîncarnării cunoaște o exilare din viața religioasă a Europei o dată cu așezarea instituțională a Bisericii creștine, în Evul Mediu. Strâns împletite, însă în viața sufletească și în impulsurile spirituale ale multor popoare europene, imaginile provenind din realitatea reîncarnării se sublimază, devenind substanță pentru trăirile misticilor sau pentru erezii. În perioada Renașterii, filosoful italian Giordano Bruno a fost ars pe rug de inchiziție și din cauza credinței sale în reîncarnare. El considera că „Întrucât sufletul nu poate fi fără trup și totuși nu este trup, el poate fi într-un trup sau în altul și poate trece de la un trup la altul.“ Oricum, perioada civilizației renaștiste redeschide drumul către alte orizonturi decât cele ale dogmei Bisericii creștine și face să apară un anume tip de cercetător, care vrea să cuprindă totul și care, pentru aceasta, abordează teritorii interzise sau ascunse. Astfel, ființa umană este privită într-un mod mai complex, iar ideea transmigrației sufletelor este exprimată public.

Mai târziu **Balzac, Goethe, Hugo, Schopenhauer, Tolstoi, Voltaire, Wagner, Whitman** și mulți alții au fost convinși că principiul reîncarnării este firesc în lumea naturii și a spiritualității universale. Spre exemplu, în opera lui **Johann Wolfgang von Goethe** (1749–1832), găsim numeroase formulări în care abordează reîncarnarea. În 1813, în ziua înmormântării lui Christoph Martin Wieland (1733–1813), Goethe are o discuție cu teologul și pedagogul J.D. Falk, care se termină cu celebra afirmație: „Cu siguranță că am fost aici deja de mii de ori și sper, să mă mai întorc de mii de ori“. De altfel, în corespondența ori în discuțiile sale, Goethe se referă de multe ori la această temă.

Caracteristică pentru abordarea conceptuală a problemei ce ne preocupă, în secolul al XIX-lea, rămâne opera lui **Arthur Schopenhauer** (1788–1860). Două trimiteri ne oferă imaginea cea mai pregnantă. În *Lumea ca voință și reprezentare* el scrie: „Găsim teoria metempsihozei, provenită din cele mai străvechi și mai nobile timpuri ale neamului omenesc, răspândindu-se mereu pe pământ, drept credința majorității neamului omenesc, de fapt, chiar ca învățătură a tuturor religiilor, cu excepția celei iudaice și a celorlalte două ce provin din ea; totuși în cel mai subtil mod și apropiindu-se cel mai mult de adevăr, în buddhism“. În *Parerga și Paralipomena* (1851), el se exprimă astfel: „Dacă m-ar întreba un asiatic ce este Europa, ar trebui să-i răspund: este partea de lume care este complet posedată de nemaiauzita și incredibila nebunie că nașterea omului ar fi începutul său absolut și că el ar proveni din nimic.

În zilele noastre, din ce în ce mai multe filme, cărți, cântece, cercetări academice se refera la reîncarnare. Credința în reîncarnare a început să ocupe un loc important în viața unor oameni. De-a lungul timpului a fost utilizată de **Jung**, de **Golden Dawn**, în hipnoză. În ultimele studii, s-a constatat că aproximativ 22% din populația Europei de Vest crede în reîncarnare, iar în America aproape 20% în 2005. De asemenea, alte studii au arătat că deși unii creștini sau alte confesiuni au idei preconcepționate despre reîncarnare, că nu o înțeleg prea bine sau nu cunosc toate detaliile, foarte multe experiențe în pragul morții sau amintiri din alte vieți anterioare le-au schimbat viziunea.

Visele sunt atât amintiri din viața prezentă, gânduri și scopuri, dar și amintiri din viețile anterioare, la fel cum sunt și déjà vu-urile. Este celebru cazul lui Carl Gustav Jung, ilustrul psiholog elvețian și fondator al psihologiei analitice, cel care a descris un puternic sentiment de déjà vu în momentul în care s-a aflat în fața unui tablou ce ilustra un medic. Senzația de familiaritate a psihologului față de pantofii și hainele personajului din tablou l-a determinat într-un final să concluzioneze: persoana pictată era el însuși în timpul unei vieți anterioare, explicație cel puțin ciudată, ținând cont că este vorba de unul dintre cei mai mari oameni de știință ai secolului XX.

Deși o senzație de deja vu nu durează mai mult de 30 de secunde, există persoane pentru care un astfel de sentiment durează mult mai mult, fără a fi asociat cu vreo boala psihică. Este celebru cazul unui inginer britanic pensionat care s-a plâns în repetate rânduri familiei de prezența unor îndelungate senzații de deja vu. Sfătuit de membrii familiei să viziteze o clinică de psihologie, acesta a răspuns resemnat: "Nu are nici un rost. Știu deja cum va fi". Cazul a fost studiat de Dr. Chris Moulin, psiholog în cadrul Universității din Leeds. Cercetătorul a declarat ca a fost șocat în momentul în care, întâlnindu-l pe britanicul în cauză, acesta i-a descris în detaliu părinții, pe care nu exista nici o posibilitate să îi fi întâlnit vreodată.

Mulți oamenii cred în această doctrina. De exemplu, în multe părți ale Africii este o legătură foarte puternică cu strămoșii. În momentul nașterii unui copil se studiază strămoșii și unele lucruri stranie din timpul nașterii, pentru ai cunoaște numele și unele preferințe. Uneori, mama chiar este informată prin vis, care strămoș este pe cale să se nască în ea. A.Lyall susține că printre clasele mai joase din India, vrăjitoarele și magicienii încă mai au puterea de supunere asupra corpurilor animalelor (moarte sau vii). Pe insulele Sandwich la fel se crede că, aruncând trupurile neînsuflețite în ocean rechinelor, aceștia se vor îmbuna față de oameni.

La ora actuală, există cercuri științifice renumite care studiază în special fenomenele de reamintire spontană a existențelor anterioare, urmărind să verifice cu date concrete autenticitatea acestora. **Psihiatrul Ian Stevenson**, doctor și profesor universitar în cadrul Universității din Virginia (SUA), a investigat mai multe rapoarte ale copiilor mici, care pretindeau că au amintiri din viața anterioară. Timp de 40 ani, acesta a investigat mai mult de 2500 de cazuri și a publicat 12 cărți, dintre care "Douăzeci de cazuri sugestive de reîncarnare", "Unde reîncarnarea și biologia se intersectează". I.Stevenson investiga metodic fiecare copil apoi identifica persoana decedată care corespundea atât declarațiilor (memoriilor) copilului, cât și unor semne de la naștere, malformațiilor și unelor cicatrici de pe decedat, fotografiilor de autopsie. Mai multe cazuri identificate și concluziile se regăsesc în cartea "Reîncarnare și Biologie". În pofida criticilor, acesta a publicat cartea "Cazuri europene de reîncarnare". Dar totuși Dr.Stevenson recunoaște că, încă nu are nici o dovadă a unui proces fizic prin care o personalitate ar putea supraviețui morții și apoi să fie transferat altui organism. În general, profesorul Stevenson s-a concentrat mult asupra copiilor, considerând că amintirile lor despre existența trecută sunt mai proaspete și mintea lor este mai puțin închistată în prejudecăți.

Din aceste considerente, concluzionez că reîncarnarea rămâne să oscileze ca un pendul între ipoteză și realitate, deoarece este o doctrină filosofică prea complexă și contradictorie blocată între rațiune și credință. Pe de o parte, metempsihoza nu poate fi abordată ca o simplă ipoteză, iar în același timp rațiunea nu ne permite să-i atribuim statutul de realitate. Toate principiile și ideile, care evoluează în fiecare din noi, au fost construite nu doar în viața aceasta. Toate au fost consolidate de-a lungul timpului. Datorită dezamăgirilor și durerii cunoscute, poate în altă viață, avem compasiune pentru alții și simțim durerea lor. Individul de azi este diferit de cel din trecut, dar are și caracterul celor din trecut, aceasta poate fi o altă explicație. Fiecare dorește să creadă că are noroc și o soartă binevoitoare.

Bibliografie:

1. *Atlas de filosofie*. – București: Enciclopedia RAO, 2004;
2. *Curs de lecții la filosofie*. – Chișinău, 1991;
3. McInerney P. K., *Introducere în filozofie*. – București, 1992;
4. *Dicționar de filozofie și bioetică*. - Chișinău, 2003;
5. *Istoria filosofiei. Ciclu de prelegeri*. - Chișinău, 2000;
6. Incognito M. *The Secret Doctrine of the Rosicrucians*, <http://www.sacred-texts.com/sro/sdr/sdr11.htm>
7. http://antique_philosophy.academic.ru/229/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%97%D0%90
8. <http://www.yogaesoteric.net/content.aspx?lang=RO&item=4497>